

BAZI MAVİLER DAHA DERİNDİR

bir
ÖZCAN DEMİREL
portresi

sıddık akbayır

Sıddık AKBAYIR

BAZI MAVİLER DAHA DERİNDİR (Bir Özcan Demirel Portresi)

ISBN 978-605-318-120-0

Kitap içeriğinin bütün sorumluluğu yazarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın bütününü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Nisan 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Türkçe Redaksiyon: Elif Külâh

Dizgi-Grafik Tasarım: Selda Tünç

Kapak Tasarımı: Yılmaz Yücel

Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 770. Sokak No: 105/A

Yenimahalle/ANKARA

(0312 394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

SUNUŞ

2014'ün son günlerinde Pegem Akademi'den Servet Sarıkaya, Özcan Demirel'le ilgili bir kitap projesinden söz ettiğinde, bu projede yer almayı tereddütsüz kabul ettim. Bir eğitim bilimci hakkında, bir edebiyatçı olarak söz almak istedim. Çünkü, nesnellik ve düşünülen kitap formatı adına, alan dışından biri, 'Özcan Hoca'yla konuşmalı, 'Özcan Hoca'yı yazmalıydı.

Özcan Demirel'i tanımıyorsanız, kitaplarını okuduktan sonra, yolda, yolculukta, bir kitapçada görseniz, bu kitapları onun yazdığını kuvvetle tahmin edersiniz. Kitabıyla yazarının, derisiyle hocasının birbirine benzemesi, her şeyden önce, okurda, öğrencide sahicilik duygusunu kuvvetlendiren 'iyi' ve 'özel' bir durumdur. Bu sebeple hakkında söz almak istediğim bütün 'iyi' yazarları, bütün 'iyi' hocaları şahsen tanımak istedim. Tıpkı Özcan Demirel'le karşılaşma, tanışma, söyleşme isteği gibi...

Farklılık yaratmayı seven ve farklılıkları zenginlik olarak gören; sürekli üreten, ürettiğini insanlarla paylaşmaktan mutluluk duyan ender bilim insalarından biri olan; eğitim bilimleri alanındaki yeniliklerin, tartışma konularının odağındaki isim olmayı her zaman sürdüren Özcan Demirel'le yüz yüze ilk kez, Ankara'da 8 Şubat 2015 Cumartesi günü gelebildik. Yaklaşık yedi saat süren bir söyleşimiz, birkaç hafta süren yazışmalarımız oldu. Bu kitap da bu söyleşiden ve bu yazışmalardan ortaya çıktı.

Yirmi dört bölümden oluşan kitabın ilk iki bölümü, zcan Demirel'in kökleri üzerine kuruldu. nc bölümle yirminci bölüm arası, zcan Demirel'in ğrenciliğine ve öğretmenliğine ayrıldı. Yirmi birinci bölümde, akademik ortam üzerinde duruldu. Avrupa Konseyi ve Balkan Eğitim Bilimcileri Derneğİ isimlerini taşıyan yirmi iki ve yirmi üçüncü bölümlerde ilk iki bölümle dolaylı da olsa bir ilişki kurulmaya çalışıldı. zcan Demirel İçin Bir Sözlük Denemesi isimli son bölüm, zcan Demirel'in yaşından yola çıkılarak yetmiş iki maddeden oluştu.

Sıddık Akbayır

Nisan 2015, Ankara

İÇİNDEKİLER

Bal ve Kan.....	1
İki Şehrin Hikâyesi.....	7
Göç Yolları'ndan	21
Doğum Günü	25
Babamın Dükkânı	27
Sapanca	33
İlkokul Yılları	39
Arifiye İlköğretmen Okulu.....	47
Yabancı Dil.....	63
Ders Anıları	69
Yanık Köyü Staj Anıları	79
İlköğretmen Okulu Mezunu Olmak	85
Hayat: Kristal Bir Denge	89
Köy Öğretmenliği.....	95
Gazi Eğitim Enstitüsü.....	99
Malatya	105
Askerlik ve Evlilik.....	109
Tekirdağ	117
İngiltere	121
Ankara Opera Ticaret Lisesi.....	125
Akademik Dünya.....	129
Avrupa Konseyi	141
Balkan Eğitim Bilimcileri Derneği	149
Özcan Demirel İçin Bir Sözlük Denemesi	153
Kaynakça	193

BAL VE KAN

“Balkanlardan gelen soğuk hava dalgası...”

Çocukluğumuzda, hava durumu sunucusunun bizi öfkelendiren “Balkanlardan gelen soğuk hava dalgası...” söyleminden başka Rumeli ve Balkanlar hakkında açıkçası pek de bilgimiz yoktur!

Balkanlar, Avrupa coğrafyasından bir kesittir. Eskiden Osmanlı’nın hüküm sürmesi; yakın bir zamana kadar savaşların sürmesi; yaklaşık yüz yıl önce büyük göçlerin yaşanması; oralardan, o göç yollarından gelenlere “muhacir” denilmesi dışında, çok da derinlemesine bilmediğimiz bir yerdir Balkanlar.

“Türkler, buraya ilk geldiklerinde, buradaki verimli toprakları görüp ‘bal’ ülkesi demişler.” cümlesini okumuştuk bir yerlerden. Sonra, burayı elde tutmanın ne kadar zor olduğunu görüp tarihler boyunca hep savaş yaşadıklarından “kan” kelimesini ekleyerek buraya “Balkan” ismini uygun görmüş olmalılar.

Balkanlardan Bir Kesit

Balkanların bizim için herhangi bir yer olmadığını zamanla öğrendik. Zamanında bizim olan bu yerlerde hâlâ Arnavutun, Türkün birlikte yaşadığını, gezilen görülen her yerde Osmanlı izleri olduğunu gördük. Bakılan her yüz, sanki bizden biriydi. Halkın arasına karışan, havasını soluyan, ekmeğini yiyen, suyunu içen herkes bunu görebiliyordu.

Söz gelimi, bir gidin Kosova Prizren'e. Onlar da en az bizim kadar Osmanlı, bizim kadar Türk, bizim kadar Müslüman, bizim kadar gelenek ve göreneklerine sahipler.

Şiveleri, "Elveda Rumeli" seti gibidir. Konuşmalarında, Karadeniz'den izler vardır. Çünkü Osmanlı büyürken buradaki halkın pek çoğu da Karadeniz tarafından gelmiştir.

Prizren, Kosova'nın ikinci büyük kentidir ve halkın çoğunluğu Türktür. Eski Prizren evleri, Safranbolu'dakiler ya da Beypazarı'ndakiler gibidir.

Bistrica Nehri -*Paksu- şehri çepeçevre kucaklar. Kıyısında, sanatçıların her gün buluştuğu kafeteryalar vardır. Burada hayat cıvıl cıvıldır. Gençler, kadınlar modern kıyafetler içinde hayatı dolu dolu yaşarlar. Yüzde doksanı Müslümandır; ancak bir kişi bile çarşafli değildir burada. O su, şırıl şırıl aktıkça insana huzur verir. İnsanların rahatlığı, gençlerin kız erkek ayırt etmeden birlikte oturup eğlenmeleri, Kordon Boyu'ndaki insanları ile İzmir'i hatırlatır.*

Nehrin üzerindeki tarihî taş köprüler kentin iki yakasını birbirine bağlar. Her köprünün karşısında, Osmanlı Dönemi'nden kalma bir cami vardır.

Savaştan yeni çıkmışlardır. Daha bağımsızlıklarını yeni ilan etmişlerdir. Yoksul ancak güzel insanlardır. Üniversiteli oranı yüksektir.

Halk Arnavut, Türk, Boşnak, Roman ve az miktarda Sırp'tan oluşur. Çoğunluğu Türk ve Müslüman Arnavuttur. Hayatları iç içe'dir. Türkiye'nin Mardin'i ve Muğla'sı gibidir. Çok acılar çekmişler, el ele ülkelerini kaldırmak için çalışmışlardır. Onlar artık sadece Kosovalı'dır.

İşsizlik diz boyudur, ücretler düşüktür. Ama onlar geçinmek için iki-üç işte birden çalışır.

Sanat ve sanatçıya çok değer verirler. Gidilen her yerde, duvarlarda kendi ressamlarına ait gerçek tablolar asılıdır. Kafeteryalarda bile... Bizdeki en pahalı otel ve lokanta duvarlarında asılı ünlü ressamların dijital kopyaları gibi değildir!

Benden Selam Söyle Anadolu'ya

Dido Sotiriyu Türkçeye *Benden Selam Söyle Anadolu'ya* başlığıyla çevrilen Kanlı Topraklar'da [Dido Sotiriyu; *Benden Selam Söyle Anadolu'ya*, 14. Basım, Çeviren: Attilâ Tokatlı, Can Yayınları, İstanbul 2013.] yüzyıllar boyu birlikte yaşamış Türk ve Yunan halklarının emperyalist devletlerce nasıl birbirlerine kırdırıldıklarını ne güzel anlatır! Roman kahramanı Manoli Aksiyotis'in serüveninde, her iki halkın da kara yazısı gizlidir bir bakıma. Aydın'ın bir dağ köyündendir Manoli, Osmanlı yurttaşıdır. Bu yurttaşlık hakkını kimse başılamamıştır ona; atalarının toprağında, Türkler Anadolu'ya gelmeden önce de var olan bir coğrafyada yaşamaktadır çünkü. Birinci Dünya Savaşı patlak verinceye dek yazarın deyişiyle "baştan başa yemiş bahçeleriyle, incirliklerle, zeytinliklerle, tütün, pamuk, mısır ve susam tarlalarıyla dolu" bir cennette mutludur. Gerçi yoksuldu; kalabalık ailesinin geçimine katkıda bulunmak için İzmir'e gitmek, orada bir sürü işe girip çıkmak zorunda kalır. Ama mutludur. Alın teriyle geçinmek, en güzeli de Türklerle bir arada kardeşçe yaşamak henüz mümkündür bu bereketli topraklarda.

Seferberlikte askere alınır Manoli. Rum olduğu için de cepheye değil “amele taburu”nda çalışmak üzere Eskişehir yakınlarına gönderilir. Orada çok güç koşullarda, düşmanla değilse bile tifüs ve açlıkla savaşmak zorunda kalır. Ama akli, güçlü bedeni ve sabrı sayesinde üstesinden gelir tüm güçlüklerin. Savaş sona erdiğinde tam köyüne dönüp hak ettiği özgürlüğe kavuşacakken İzmir’e çıkar Yunan ordusu. Manoli’yi yine askere alırlar. Bu kez birlikte yaşadığı, aynı toprağı ekip biçtiğı insanlara, komşularına karşı savaşacaktır. Ve giderek bir canavara dönüşür Manoli. Artık içindeki iyilik meleğı yerini şeytana bırakmış, “Megalo İdea”nın peşinde Anadolu içlerine doğru ilerleyen Yunan ordusu saflarına katılmıştır. Komşularını boğazlamaya, birlikte büyüdüğü mahalle arkadaşlarını katletmeye hazırdır artık. Dido Sotiriyu gerçekçi bir yaklaşımla bizim “Kurtuluş Savaşı”nı betimlerken Anadolu Rum halkının seferberlikte çektiğı acıları vurgulamaktan da geri kalmaz. Osmanlı yurttaşı olan Rumlar; cepheye gönderilmeyip angarya hizmetlerinde çalıştırılmış, çok kötü koşullarda var olma savaşını vermiş, İttihat Terakki Partisi’nin yönetimindeki hükûmet tarafından baskı altında tutulmuşlardır bu dönemde. Resmî tarihimizde yer almayan bazı gerçekleri bugün Sotiriyu’nun romanından öğrenmek durumunda oluşumuz gerçektendir. Yazar, Anadolu Rum halkının bakış açısından bir döneme ışık tutarken şoven duygulardan uzak durmaya özen gösterir. Böylece, çatışmanın giderek Anadolu Türk halkının kimlik savaşımına, yani “nefs-i müdafaa”ya dönüşmesini bir an olsun göz ardı etmez. Söz gelimi; kahramanına şu sözleri söyletirirken alabildiğine gerçekçi ve saygın bir tutum sergiler:

“Sadece soygunculuğı düşünür olmuştuk. Türk köylerini talan etmeye koyulmuştu askerler. Ve Kemal haklı olarak ‘Düşmanın yaptıklarından ben utanç duyuyorum.’ şeklinde demec veriyordu. 1914’lerdeki Türk ordusunu hatırlatıyordu bana içine düştüğümüz durum, yüreğim sızıyordu... Şimdi Türklerin tarafına geçmişti cesaret ve direnç. Kadınlarıyla ve çocuklarıyla bile, sırtlarına erzak ve cephane yükleyip ordularına ve çetecilere yardıma koşuyorlardı.”

Sonunda “Küçük Asya Felaketi”yle sonuçlanır savaş. Bozulan Yunan ordusu İzmir’e doğru çekilirken köyleri yakıp yıkmaya, suçsuz insanları öldürmeye başlar. Bu durum karşısında Türkler de öğ almaya kalkışacak, iki halkın birlikte yaşama umudu ne yazık ki kesin olarak ortadan kalkacaktır. 1922 yılının 9 Eylül günü İzmir, Anadolu Rum halkı için gerçek anlamda bir toplumsal felaketin yaşandığı kenttir artık. İnsanlar canlarını kurtarabilmek umuduyla sandallara doluşup körfezde demirlenmiş Müttefik donanmasına sığınmaya çalışacaklar, ne var ki gemilerden bir tek yardım eli bile uzanmayacaktır. “Ve o zaman binlerce insan, bir sürü misali, denize attı kendini.” diye yazar Sotiriyu, “Simsiyah kesildi su! Birbirlerinin saçlarına, boyunlarına yapışıyor ve bir arada boğuluyorlardı. Harp gemilerine asılanlar vardı; ya kaynar su döküyorlardı üzerlerine gemilerden ya da kafalarına demir çubuklarla vuruyorlardı. (...) Türklerin hunharlığından çok Müttefiklerin merhametsizliği korkutuyordu bizi.”

Manoli kaçmayı başarır sonunda. Yurdunu bir daha geri dönmemecesine terk etmeden önce sığındığı bir Yunan adasından karşı kıyıya şöyle seslenir:

“Ana yurduma selam söyle benden Kör Mehmet’in damadı! Benden selam söyle Anadolu’ya... Toprağını kanla suladık diye bize öfkelenmesin. Ve kardeşi kardeşe kırdıran cellatların Allah bin belasını versin!”

Gerçekten de, Birinci Dünya Savaşı ya da “Harb-i Umumi” denilen büyük kıyımın ertesinde, kim istemişti yeni bir savaşı? Yunan ordusunu “Büyük Yunanistan” hayaliyle Anadolu içlerine dek kışkırtan, Eskişehir’e, Sakarya’ya, Ankara yakınlarına dek gönderen emperyalist güçler mi birbirleriyle halleşip kaynaşmış Türk ve Yunan halkları mı yoksa?

Dido Sotiriyu

1982 Abdi İpekçi Türk Yunan Dostluk Ödülü'ne hak kazanan roman; bizlerin Kurtuluş Savaşı, Yunanların Küçük Asya Felaketi diye andığı dönüm noktasının küçük bir kesitidir. Tarafsız bir dille yazılmasının en güzel yanını ve açıklamasını da en güzel biçimde, yazarın kendisi yapar aslında: “Esas düşman savaştır.”

2.

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ

İzmir: Bir Geçit

Ege; sıcaktır, durudur. Bir geçiş mavisidir. Bir “iç deniz hüznü” yaşayan Karadenizi’i Marmara’dan alıp Akdeniz’e ulaştırır. Karşı kıyıların yakınlığına kederlense de belli etmez. Enginlere gülümseyen dikey bir akıntıdır. Güzel ders kitapları, “güzel ırmak”lar gibi yalındır. Dünya denizlerindeki yer ismi gibi kısadır. Yaza sözlü, eylüle nişanlı İzmir’i bekler.

Türkiye’nin üçüncü büyük kenti, İzmir, bir liman şehridir, bir ticaret şehridir. Batı Anadolu’nun zengin ürünlerinin dışarıya aktığı, akıtıldığı bir nehir ağzıdır. Burada her şey gelişe ve geçişe göre uyarlanır. Her şey İzmir’e gelir, İzmir’den geçer ve gider. Bu yüzden her şey, ya ihraç ya ithal edilir. İnsan da, sanatçı da, şair de bunun içindedir.

Bir Serazad Şehir

İzmir; lise coğrafya kitaplarında 9 Eylül’de düşmanın denize döküldüğü, güzel bir fuar ve liman şehriydi. Magazin basını için bir aylık, zengin bir malzemeydi Samsun’la birlikte. Türkiye’nin büyük iki fuarından biri Ege’ye, diğeri Karadeniz’e açılırdı.

İzmir, bir liman şehrinin bütün hâleriyle serazad -başıboş, serbest, kimsenin emir ve kontrolünde olmayan, dertsiz- bir şehirdir. Dışarıdan bakıldığında bir emekli durgunluğu taşıyormuş gibi dursa da kural tanımazlığın bütün imkânlarını sonuna kadar kullanma tavrına sahip gibidir ve sanki bundan da büyük bir haz duyar.

İzmir; Tanzimat’la birlikte, muhalif aydınların buluştuğu, Avrupa’ya kaçış şehridir. Yönetime muhalif sesler, en çok burada -şimdi olduğu gibi- yükselir. Selanik ve Balkanlara eşlik eder. Küçük oyunların ve komploların da kurbanıdır aynı zamanda.

İzmir; Selanik’in İstanbul’la hesaplaşmasında, tedirgin bir tanıktır; Selanik’in ikizi sanılma üzüntüsü içindedir. Yanlış anlaşılan lirik İzmir, İstanbul’a mesafesi kapanmaz bir uzaklık sanılır. Ruhunda ve

tarihinde Selanik'ten bizar ve Selanik mağdurudur. İstanbul tarafından dışlanmışlık bunaltısını yaşayan bir şehirdir.

Kendini Anadolu dışı sanması için görüntülerin seferber olduğu bir yerdir de içten içe en yerli şehirlerden biri olsa da... Sanki varlığında şöyle bir espri vardır: İçeride olduğu hâlde dışarıda kalmak!

Hiç gitmemiş olsanız bile oradadır İzmir. Oradadır ve vardır. Ancak kendinedir. Her an, “yabancıya açık”tır; çünkü bir liman şehridir. Kendi özünde devinip duran “yerli”nin de farkındadır. Fakat bunu, pek de öne çıkaramaz. Bütüne katılmazlık görüntüsü de yanıltıcıdır. Bu biraz da bölge duyarlılığı ve bilinci taşımasıyla ilgilidir. İzmir olağanüstüye kayıtsız gibi durur. Fakat eylemin en imkânsız gibi olduğu zamanlarda ilk silkinen ilk şehirdir İzmir.

Bir İzmirli, İstanbul ile bir Ankaralıdan daha uyumludur. İzmir, İstanbul’u bir merkez olarak görür. İstanbul’a paralel olmak, İzmir için doğal bir edimdir. İstanbul’un metafiziği ile görüldüğünden daha içli dışlıdır. İzmir’in kimliğinde, uzakta olmasına karşın, ayrılık gütmeye yoktur.

